

НАСИЛИЕТО В МЕДИИТЕ – КРАТКОСРОЧНИ И ДЪЛГОСРОЧНИ ЕФЕКТИ

Румяна Божинова*, Ергюл Таир

В статията са проследени краткосрочните и дългосрочните ефекти на насилието в медиите. На тази основа са очертани и етапите, през които минава процесът на формиране на трайни поведенчески тенденции, а също и индивидуалните различия в техните прояви. Разгледани са механизмите на влияние на медийното насилие според съществуващите концепции. Поставен е въпросът за включването на индивидуалните различия в обяснителните модели.

Насилието в медиите и неговото влияние върху индивида и особено върху младите хора е широко дискутиран проблем в областта на психологията. На неговото проучване, както и друг път сме отбелязвали, са посветени изключително голям брой работи в САЩ, Япония, Великобритания, Германия и в други страни (напр. Anderson, 2004; Shibuya & Sakamoto, 2003).

Тази насока на изследване, още в своето начало, е провокирана от социалната реалност и по-специално от проявите на агресия и насилие сред младите хора. Тя е стимулирана от почти всички правителства на САЩ след 1954 година*. Заслужава да се посочи, че първоначално се коментират комиксите и някои негативни последствия, породени от пресата, а по-късно в центъра на вниманието са телевизията и компютърните игри.

* Ст.н.с. д-р Румяна Божинова – Институт по психология при Българска академия на науките. Адрес за контакти: gumi_bojinova@mail.bg

● В тази връзка се отбелязват дебатите, проведени на конгреса през 1954 г., създаването през 1968 година на Национална комисия за причините и превенцията на насилието, докладите за влиянието на телевизията от 1972 г. (Surgeon General's Scientific Committee) и доклада за телевизията и поведението на Института за умствено здраве (National Institute of Mental Health) от 1982 г. (Anderson et al., 2003).

Актуалните проучванията върху телевизионните програми и най-разпространените компютърни игри доказват системното присъствие на насилието на екрана — в излъчваните филми, в текущи новини, в шоу програмите, в компютърните игри от типа „екшън“. Популярни са данните, цитирани от Американската педиатрична асоциация, че до навършване на 18-годишна възраст младите хора виждат 200 000 акта на насилие по телевизията. В същото време по-подробният анализ показва, че в най-гледаното телевизионно време (prime-time) децата стават свидетели на 3 до 5 акта на насилие, а в съботните детски програми на 20—25 акта на час (AAP, 2000). Подобна тенденция е установена и по отношение на компютърните игри. Илюстративни са резултатите, които сочат, че 89% от видеоигрите в САЩ съдържат насилие (Children Now, 2001), в Япония техният дял е 85% сред най-популярните игри в пети клас (Shibuya & Sakamoto, 2003).

Един от основните въпроси, на който се опитват да отговорят учените, е какви са аспектите на влияние на показваното от медиите насилие и дали то участва във формирането на определени модели на поведение. В тази връзка с особена сила и актуалност се налага проблемът за продължителността на отделното медийно въздействие — какви са неговите краткосрочни и дългосрочни ефекти, как възникват, как краткосрочните се превръщат в дългосрочни ефекти. Все по-голям интерес буди и проблемът за мястото на индивидуалните особености в този процес. Настоящата статия е насочена към обсъждане на тези въпроси на базата на утвърдени и по-нови чужди изследвания и собствени доказателства.

Краткосрочни ефекти

Най-голяма част от лабораторните и полевите изследвания през последните 50—60 години са центрирани върху краткосрочните ефекти на излагане на медийно насилие, изразени в агресивно поведение, специфични мисли или емоции (Bushman & Huesmann, 2001; Huesmann et al., 1997 и др.).

Значителна популярност в тази връзка са добили изследванията, които доказват, че показваното от медиите насилие повишава *физическата агресивност* непосредствено след неговото възприемане. Типични в това отношение са констатациите на Бьорккуист (Bjorkqvist, 1985), който излага финландски деца на възраст 5—6 г. на откъси от филми с насилствен или ненасилствен характер. Според проведеното след това наблюдение децата, гледали насилствени сцени, в своята игра проявяват значимо повече физическа агресия (удряне, бой), отколкото децата, които не са станали свидетели на подобни сцени. Подобни експериментални доказателства са открити от много изследователи, като водещи обаче се разглеждат наблюденията на Бандура (Bandura, 1973).

На фона на посочената обща тенденция част от изследователите се насочват и към проучване на опосредстващата роля на определени